

Handreiking **De scholen weer open**

Rituelen voor een verbonden start na corona

HVMANISTISCH
VERBOND

Aanleiding

Het is zover: op 11 mei mogen de scholen weer open, een moment waar flink naar uit is gekeken. Ook zijn er gemengde gevoelens. We willen elkaar graag zien, maar het virus is er nog. We kunnen maar half open. En er is veel onduidelijkheid en regelwerk. Naast alle organisatorische overwegingen en alle veiligheidsmaatregelen die van belang zijn voor de opening van de school biedt deze handreiking input om aan deze bijzondere gebeurtenis vorm en inhoud te geven, zodat gevoelens een plek krijgen en er weer een sfeer van verbondenheid ontstaat. Rituelen, van groot tot klein, kunnen daar bijzonder goed bij helpen. Ze geven wat meer ruimte en rust in een hectische tijd. Veel sterkte en vreugde gewenst de komende tijd!

Waarom een ritueel?

Verschillende belevingen

De manier waarop kinderen de opening van de school ervaren zal verschillend zijn. Sommige kinderen pakken de draad weer op, schudden de coronacrisis van zich af en doen alsof er weinig aan de hand is geweest. Anderen zijn blij zijn dat ze weer naar school mogen, omdat ze de leerkracht, klasgenoten en de dagelijkse houvast hebben gemist. Er zijn kinderen die thuis voldoende opgepikt hebben om 'gewoon' verder te gaan. Anderen hebben ongewenste ervaringen opgedaan o.a. omdat ouders minder in staat waren hen te begeleiden. En er zijn mogelijk kinderen die angst hebben ontwikkeld, nerveus zijn geworden, stress ervaren, bang, boos of verdrietig zijn. En er kunnen kinderen afscheid hebben moeten nemen van dierbaren in de afgelopen weken.

Er zal dus geen sprake zijn van een eenduidig 'corona-effect', omdat zowel de ervaringen, flexibiliteit als de veerkracht van de kinderen zo divers is.

Ruimte bieden voor ervaring

Nu de school haar leerlingen (deels) weer mag welkom heten, staat het vinden van verbinding, veiligheid en welbevinden voor alle leerlingen voorop. Het is belangrijk dat er een goede basis ontstaat voor het kunnen leren en het kunnen samen zijn. Het is daarom van belang de ervaringen die kinderen hebben opgelopen te erkennen en tevens ruimte te bieden voor hun verhalen en beleving. In deze bijzondere tijd is ongetwijfeld ook veel geleerd, en er zijn door grote en klein ervaringen opgedaan die uniek zijn. Er zal ook weer 'gerekend en getaald' dienen te worden, maar in eerste instantie is tijd nodig om goed te landen in de groep en ervaringen te delen met elkaar.

Samen terug- en vooruitkijken

Het is dan ook niet de vraag óf het een speciaal moment is om de school weer te openen, maar hoe een bijzondere gebeurtenis als deze tot zijn recht komt. Opnieuw samen naar school gaan markeert een betekenisvol moment in de levens van zowel leerlingen, leerkrachten, als ouders, en verdient het om samen bij stil te staan.

De periode thuis is er een geweest van onzekerheid, gemis, misschien van verlies. Maar ook een van creativiteit en van verbondenheid. Kinderen hebben zich wellicht verheugd om weer naar school te kunnen, of zien daar misschien tegenop. Het is dan ook waardevol om juist nú samen terug te blikken en vooruit kijken. Wat zul jij je altijd herinneren? Hoe voel jij je nu? Waar kijk je naar uit?

Maak een ritueel, bied ruimte voor gesprek, sluit de ene fase af en begin fris aan een nieuwe: kies bewust hoe vorm te geven aan het nieuwe samenzijn op school, maak er een mooie start van samen!

De kracht van rituelen

Als mensen kleuren wij betekenisvolle momenten in onze levens in middels rituelen. Zij geven richting aan onze emoties¹. Denk bijvoorbeeld aan bruiloften, een minuut stilte, het eindexamenfeest; met een ritueel zetten we een moment kracht bij, door samen te zijn, iets te doen of te zeggen. Het is vieren, herdenken, iets afsluiten of vooruit kijken.

Rituelen zijn groot en klein. Ons leven zit er vol mee. Ook het elke dag een hand geven bij binnenkomst in de klas is zo'n ritueel. Het geeft houvast (letterlijk), structuur en vertrouwen. Je wordt gezien. Volgens filosoof de Dijn zijn mensen rituele wezen. Hij legt uit in dagblad Trouw op 18 april j.l.:

“Rituelen hebben twee evidente kenmerken, dat zie je nu heel duidelijk. In de eerste plaats zijn ze lichamelijk, in de tweede plaats zijn ze collectief. Het gaat erom samen lichamelijk aanwezig te zijn op een bepaalde plaats, het gaat om speciale gebaren en speciale spijzen. En door de coronacrisis nu zit iedereen in zijn ‘kot’, zoals wij in België zeggen. Dat is totaal onvoldoende. Dat lege Sint Pieterplein, dat is toch verschrikkelijk! Een ritueel vindt plaats op een bepaalde plek, het is een dans, een opvoering. Het is aanraken of juist niet mogen aanraken, het is kussen, het is knielen, het is dansen. Het mooiste voorbeeld vind ik de werveldans van de soefi’s. Maar denk ook aan de ramadan. Het is buigen, bidden, knielen. Rituelen zijn lichamen die samen een dans opvoeren.”²

¹Universitair docent Joanna Wojtkowiak (UvH) in Trouw, 20 april 2020

Hoe maken we een ritueel?

Stap 1: Let op de volgende aandachtspunten

- Een ritueel kan kort en simpel zijn, als het maar zorgvuldig wordt uitgevoerd. (zoals een minuut stilte, klappen voor de zorg, een lawaaiprotest)
- Een ritueel heeft een duidelijk verloop, met een kop en een staart. Het is belangrijk dat je het ritueel afbakt. Zorg dat je niet wordt afgeleid en kies een duidelijk begin- en eindpunt.
- Iedereen krijgt een rol, ritueel is ook iets 'doen'. Dat wil zeggen dat iedereen die wil 'mee kan doen' aan het ritueel. Denk ook aan de eventueel afwezige helft van de klas (bijvoorbeeld in estafette-vorm) en aan de ouders op afstand.
- Zorg dat het moment afwijkt van het alledaagse. Dus als je de keukentafel gebruikt, ruim dan eerst die rommel op, zoek een mooi tafelkleed, zet bloemen neer. Maak het speciaal.

Stap 2: Bepaal het doel van het ritueel

Bespreek als team welk doel jullie met het ritueel voor ogen hebben: willen jullie vooral de vreugde vieren dat de scholen weer open zijn? Of juist aandacht besteden aan dat dingen nu anders zijn, maar toch ook weer hetzelfde? Willen jullie de voorgaande periode afsluiten, vooruitblikken of een combinatie maken? Wil je benadrukken dat je weer samen bent? Wil je ook stilstaan bij eventueel verdriet uit de schoolgemeenschap?

Stilstaan bij de kinderen die er nu misschien niet zijn, omdat ze naar een thuisland zijn gegaan of bij familie ergens anders zijn?

Om tot keuzes te komen voor het karakter van de opening van de school kun je (eventueel ook met de ouders en met de leerlingen zelf) goed uitgaan van verschillende belevingen van deze bijzondere situatie:

- Hoe heb jij de tijd thuis beleefd?
- Wat was leuk?
- Wat was het aller-stomst?
- Wat zul je van deze tijd altijd onthouden?
- Wat of wie heb je gemist, of moet je nu missen?
- Wat heb jij geleerd in of van de situatie?
- Zijn er mensen uit de omgeving/families overleden?
- Zijn er vaders/moeder of opa's/oma's die heel ziek geweest zijn, of eenzaam in een verzorgingshuis zitten?

Uitgaande van deze belevingen bieden de volgende bouwstenen inspiratie voor een eigen openingsritueel.

Stap 3: Kies de bouwstenen voor het ritueel

Er kan met de gehele school, klas, of in de kleine groepjes samen gekomen worden om je met elkaar te verbinden en dit moment in de tijd te markeren.

Starten

- Openingswoord, of juist stilte, of muziek

Doen

Er zijn veel mogelijkheden. Kies iets dat goed voelt en past jullie eigen situatie en behoeften. Bijvoorbeeld:

- Vlaggen-slinger maken: ieder brengt een versierd vlaggetje mee, samen vormen die een feestslinger die na afloop zichtbaar in school wordt opgehangen. Eventueel met zelfgeschreven wensen er op.
- Het aansteken van kaarsen: symbolisch verspreiden van licht
- Bellenblazen: als symbool van afsluiten, loslaten, of iets de wereld in sturen.
- Wensboom: bijv. op het schoolplein, waar ieder met een lint of knutsel een bericht of wens in hangt. Wat wens je de school toe?
- Stoepkrijten op het schoolplein: een gezamenlijke tekening, boodschap of estafette-creatie. De ene dag tekent de ene groep iets, de volgende dag vullen de andere kinderen het aan.
- Origami kraanvogels vouwen: als symbool van geluk en gezondheid. Van alle kraanvogels op het schoolplein samenbrengen; ieder na afloop een kraanvogel mee naar huis
- Dansfeestje: met zijn alle de kriebels van de thuis-isolatie los schudden.
- Stiltemoment: om te denken aan zieken en overledenen
- Lootjes trekken: iets liefs doen voor een ander
- Stop wat je stom vond en achter je wilt laten in de Grote Mopperpot
- Samen zingen

Sluiten

- Slotwoord, mooi filmpje, verhaal, stilte of muziek. Wens de kinderen en hun ouders iets toe vanuit jezelf als leraar of directeur.
- Eventueel iets om mee te nemen uit het ritueel, als herinnering.

EEN MOOIE EN GOEDE (HER-)START GEWENST!

Deze handreiking is een coproductie van Arkade en het Humanistisch Verbond, vanuit een gedeeld geloof in persoonsvorming, burgerschap en brede vorming in onderwijs, en opvoeding.

Mark Bos is programmamanager onderwijs en opvoeding bij het Humanistisch Verbond.

Jahmilla Frank is onderwijsbegeleider identiteit en levensbeschouwing bij Arkade.

Arkade levert begeleiding op gebied van persoonsvorming, levensbeschouwing en burgerschap op school. Ook als het ingewikkelder wordt, zoals bij rouw en verliessituaties. Kijk voor de mogelijkheden op [de website](#).

Het Humanistisch Verbond is een onafhankelijke vereniging voor iedereen die zich humanist noemt en gelooft in en vrije en menswaardige samenleving. We staan voor onderwijs waar iedere leerling zijn of haar eigen levensbeschouwing mag ontwikkelen. Kijk op [onze website](#) wat we doen rond onderwijs en opvoeding. Ook bieden we individuele begeleiding bij levensvragen op ons platform [Lifestream](#).